

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Починаючи з кінця лютого 2014 року Російська Федерація (РФ) перейшла від тактики прихованої підривної діяльності до відкритої гібридної війни та розгорнула сепаратистський і терористичний рух на сході України. Враховуючи необхідність відповіді на агресивну політику керівників РФ, неможливість симетричної відповіді з боку України, кризову ситуацію в економіці РФ, варто перейти до тактики асиметричних відповідей на агресії північно-східного сусіда, які будуть направлені на демотивацію населення, чиновників та збройних сил РФ до продовження бойових дій на сході України. З огляду на велику різницю у технічному та матеріальному озброєнні сторін найбільш адекватним варіантом асиметричної відповіді на гібридну війну з РФ вбачається проведення спеціальних інформаційних операцій.

Ключові слова: спеціальні інформаційні операції, гібридна війна.

Постановка проблеми. Починаючи з кінця лютого 2014 року Російська Федерація (далі – РФ) перейшла від тактики прихованої підривної діяльності до відкритої гібридної війни, провівши спецоперацію по анексії Автономної республіки Крим, та розгорнула сепаратистський і терористичний рух на південному сході України. З огляду на неспівмірність сил та ресурсів сторін конфлікту потрібно звернути увагу на необхідність проведення асиметричних заходів, направлених на демотивацію населення, чиновників і збройних сил РФ до продовження бойових дій на сході України та інших цілей, що відповідають державним інтересам України. З огляду на велику різницю у технічному та матеріальному озброєнні сторін найбільш адекватним варіантом асиметричної відповіді на гібридну війну з РФ вбачається проведення спеціальних інформаційних операцій (далі – СІО), які сприятимуть відновленню контролю України над анексованим півостровом.

Мета статті. Науковий аналіз і практичні пропозиції стосовно інструментів впливу на світогляд цільової української аудиторії СІО в умовах гібридної війни.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні засади СІО напрацьовані такими вченими, як О. Литвиненком, А. Манойлом, С. Кара-Мурзою, Г. Почепцовим, В. Петриком та ін.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення максимальної ефективності СІО в Криму потрібно відповісти на наступні питання:

1. Роль СІО у стратегічній державній владі: первинна, вторинна, допоміжна;
2. Цільова аудиторія (далі – ЦА) впливу СІО: кримські татари, колишні військові Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та інших збройних формувань, що прийняли присягу РФ, цивільні пенсіонери, військові пенсіонери, місцеве населення, що отримувало прибутки від так званого “дикого туризму” та ін;
3. Інструменти впливу на цільову аудиторію: створення нового або підтримка діючого політичного руху або громадської організації, поширення газет та листівок, віщання через радіо чи телебачення, поширення чуток та ін.;
4. Ступінь впливу на світогляд цільової аудиторії СІО за рівнями світогляду: індивідуальний, груповий, організаційний, суспільний;
5. Кінцева мета інформаційно-психологічного впливу СІО: збройне постання, перемога на виборах проукраїнської чи нейтральної політичної сили, зменшення кількості прихильників лідерів російського політикуму, збільшення рівня невдоволеності анексією Криму РФ, повернення Криму до складу України та ін.

Необхідно зауважити, що наведений перелік питань сформований на підставі емпіричних досліджень, не є аксіоматичним, а може бути змінений та переформатований, однак, на наш погляд, він є найбільш адекватним до вимог сьогодення.

В сучасній літературі наводяться різні визначення спеціальних інформаційних операцій:

1) сплановані дії, спрямовані на ворожу, дружню або нейтральну аудиторію шляхом впливу на її світогляд і поведінку за допомогою використання певним чином організованої інформації та інформаційних технологій для досягнення певної мети [1].

2) операція, яка проводиться, як правило, в мирний час і спрямована на зміну поглядів конкретних осіб чи органів, які ухвалюють рішення, за допомогою засобів масової інформації, компрометацію чи завдання шкоди опонентам; дестабілізацію громадсько-політичної ситуації [2];

3) цілеспрямовані дії, початі для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, інформаційним процесам та інформаційним систем противника при одночасному захисті власної інформації, інформаційних процесів та інформаційних систем [3];

4) психологічні операції, направлені, в першу чергу, на психологічний стан супротивника, цілеспрямована діяльність будь-яких урядових і неурядових структур у мирний час, загрозливий період чи воєнний час, що має на меті зміну поглядів противника, союзника або нейтральних аудиторій, військовослужбовців або цивільних осіб, у вигідну для ініціатора такої діяльності сторону [4].

В даній роботі розглядаються психологічні аспекти інструментарію та механізмів впливу СІО на ЦА, а, саме, рівні впливу, інтенсивність, агресивність, тривалість, зональність тощо.

Як відомо, кожна людина є носієм архетипів; сам архетип є системою та сукупністю образів. Оскільки архетипи особи, суспільної страти можуть перетинатись між собою, переходити з одного в інший, створювати матриці поведінки; далі по тексту буде використовуватись термін “архетипічний паттерн” із наступним змістом: архетипічний паттерн – це сукупність та система образів, моделей поведінки, шаблонів, що складають несвідоме як окремої особи, так і масове несвідоме. Через те, що по території України пройшли і проходять глибинні політичні і цивілізаційні злами (Перша світова війна, три голодомори, Друга світова війна, розпад СРСР, Помаранчева революція, революція Гідності, російська агресія проти України 2014-2015 років), які вплинули на долю десятків мільйонів людей та неабияк впливають на сьгоднішні покоління. Всі образи та символи, які використовувались у цих подіях, глибоко викарбувались у підсвідомості не тільки у осіб, що проживають на території України, але й, завдяки сучасним технологіям зв'язку та державній політиці сусідніх країн, у підсвідомості населення суміжних територій. Разом з архетипічними паттернами важливо згадати і про політичні міфи як особливу форму системи образів, що вибудовуються на основі впливу зовнішніх чинників і складаються в загальну систему суспільної моралі та світогляду.

Політичний міф – це цілісне, спрощене, переважно ірраціональне віддзеркалення в індивідуальній і масовій свідомості політичної реальності та основних суспільних цінностей, своєрідний символічний засіб їх інтерпретації, моделювання світу і соціального життя; інструмент реалізації конкретних політичних завдань — боротьби за владу, її легітимації, утвердження нової політичної ідеології тощо.

Елементами політичного міфу є: архетип певної ситуації, пов'язаної зі здійсненням заходів соціального регулювання й примусу, зміст конкретного досвіду, отриманого в ситуаціях, об'єднаних цим архетипом, та систему алегоричних образів, функціональна символіка яких співвідносить “бажане” з “належним”, тобто зі сформованим архетипом. Значущість політичного міфу полягає в можливості викликати до життя той архетип, який дозволить задати певний мотив діяльності через політичну рекламу, ритуал тощо. Архетип

уможливило поєднання бажаного і належного спочатку в міфологічних категоріях (мовою політичних метафор), згодом — у політичній діяльності.

Отже, архетипічний паттерн та політичний міф мають загальний і спільний фундамент - образ. Як правило, емоційне наповнення та шаблони реакції на образ формуються соціальним середовищем та супроводжуються активним чи пасивним вбудовуванням в людську підсвідомість аж до рівня набутих рефлексів, доміант. Важливо відзначити наступну особливість українського суспільства - незважаючи на майже сорокап'ятирічний вплив радянської пропаганди в українському суспільстві збереглися полярні реакції на одні ж й ті самі образи, що і було використано російською пропагандою під час анексії Криму та використовується зараз під час агресії на сході України.

Відповідно, для проведення СІО з максимальною ефективністю необхідно провести певний психологічний аналіз цільової аудиторії з виділенням архетипічних паттернів та міфів національного рівня, групового рівня з виявленням так званих “больових точок” підсвідомості ЦА та формуванням психологічного портрету ЦА.

Для формування психологічного портрету ЦА необхідно відповісти на наступні питання:

- 1) статевий склад ЦА;
- 2) віковий діапазон;
- 3) зона компактного проживання, роботи, отримання послуг;
- 4) соціальна структура ЦА;
- 5) рівень освіти;
- 6) комунікація в середині ЦА;
- 7) соціальні проблеми та очікування;
- 8) соціальні страхи;
- 9) джерела отримання інформації;
- 10) панівна політична міфологія.

Провівши відповідне дослідження ЦА, організатори СІО отримають інформацію щодо можливих важелів впливу на світогляд ЦА, здатність розвитку тих чи інших настроїв у середовищі ЦА, теми, що можуть бути використані для створення когнітивного дисонансу між очікуваним і реальністю та інше.

Якщо проаналізувати перебіг анексії на Кримському півострові, то можна зробити висновок, що російська пропаганда спекулювала і продовжує спекулювати, в першу чергу, на темі національної, аж до геноциду, загрози російськомовній спільноті. Окрім теми так званого “потягу дружби”, яку потім активно тиражували та використовували російські засоби масової інформації, активно розпалювалась тема хаосу та безладдя у Києві, поширювались відео побиття та вбивств людей на Майдані тощо. Такими темами активно грали на соціальних страхах населення Криму.

Разом із цим самопроголошена влада Криму почала відключати від ефіру українські канали, даючи мовлення російським мовникам, які висвітлювали події на материковій частині України виключно в негативному ключі [5]. Таким чином, російська пропаганда та окупаційна влада звузила обсяг інформаційних джерел виключно до проросійських [10], тим самим обмеживши можливість отримувати інформацію з інших джерел і створюючи необхідну для росіян атмосферу серед населення півострову. Після цього, усвідомлюючи соціальний вплив на кримських татар, окупаційна влада довела до закриття кримськотатарський канал АTR [6].

Під час блокувань і штурмів українських військових частин ватажки так званих “зелених чоловічків” постійно апелювали до того, що в Росії рівень соціального забезпечення військових значно вище, ніж в Україні, а серед населення поширювалась інформація щодо підвищення обсягів соціальних виплат до російських стандартів. Цими діями одночасно зачіплялись такі соціальні прошарки населення, як військові та пенсіонери, та використовувались їхні соціальні очікування і потреби. Активно поширювалась інформація серед українських військових стосовно грошового та матеріального забезпечення

у випадку прийняття присяги російським збройним силам [7]. Разом з цим активно використовувався образ президента РФ В. Путіна як захисника та провідника “Русского мира” та “реінкарнацію” Сталіна, образ РФ як сучасний аналог СРСР тощо. Загалом, можна сказати, що чинна російська влада вдало створила та розвинула систему політичних міфів та архетипічних паттернів для створення образу величі СРСР і перенесення цього образу на сучасну Росію. Відповідно можна стверджувати, що для широкого загалу РФ в інформаційному просторі та на рівні архетипів перетворилась на СРСР. Загалом анексія Криму, підтримка Росією так званих “ЛНР” та “ДНР” неофіційно сприймається населенням РФ як продовження боротьби з фашизмом та нацизмом, проводячи альянзи з перемогою над нацизмом у 1945 році [8, 9].

З огляду на теперішню ситуацію навколо Антитерористичної операції на сході України, активної та агресивної діяльності проросійських ЗМІ в регіоні доцільно перед організаторами СІО поставити завдання не підвищити симпатію місцевого населення до України, а знизити рівень довіри до РФ загалом та до місцевої окупаційної влади загалом і вже на основі отриманої думки розвивати ті чи інші напрямки роботи.

Виходячи з наявних обставин, пропонується наступний перелік тем СІО, які матимуть максимальний вплив:

1. Значне зниження кількості туристів, що планують відпочити в Криму, кількість відпочивальників, що приїжджали на відпочинок на півострів, зупинялись в готелях та санаторіях. Населення, що надавало послуги з проживання, втратило чи неєдине джерело прибутків.

2. Обіцянки окупаційної влади стосовно підвищення рівня життя до російських стандартів невиконані. Більше того, рівень у Криму значно знизився;

3. Відсутність водних ресурсів, які необхідні для проведення сільськогосподарських робіт;

4. Об’єктивна загроза призову та військової служби мешканців Криму у Сибіру і на Далекому Сході;

5. Інші теми, що стосуються рівня життя, обіцянок окупаційної влади тощо.

Цільові аудиторії, на які варто спрямувати СІО:

1) населення, яке зайняте у сфері туристичних послуг;

2) отримувачі соціальних послуг та виплат;

3) власники та працівники сільгосп підприємств;

4) колишні українські військові;

5) інші ЦА в залежності від завдання СІО.

Висновки. З огляду на необхідність відповіді на агресивну політику керманічів РФ, неможливість симетричної відповіді з боку України, кризову ситуацію в економіці РФ варто перейти до тактики асиметричних відповідей на агресії зі сторони північно-східного сусіда. Створення і розвиток джерела напруги та невдоволення соціальною політикою окупаційної влади на території півострову здатні створити розкол як у російському суспільстві (наприклад, через збільшення об’єму дотацій з федерального бюджету), так і серед кримської спільноти (когнітивний дисонанс між очікуваннями та реаліями), що, в свою чергу, викличе одночасно ланцюгову та циклічну реакцію: більше дотацій – більше незадоволення, ще більше дотацій – ще більше незадоволення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галамба М. Сутність, види та методи спеціальних інформаційних операцій [Електронний ресурс] / М. Галамба – Режим доступу до ресурсу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2524>.

2. Залкін С.В. Методичний підхід до виявлення ознак проведення спеціальної інформаційної операції / С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. - 2012. - Вип. 2. - С. 89-92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ZKhUPS_2012_2_21.pdf.

3. ГлосарийРу. Онлайн Словарь [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.glossary.ru/cgi->

4. Война и Мир. Онлайн словарь [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://voina-i-mir.ru/article/109>.
5. Савельев А. Политическая мифология [Электронный ресурс] / А. Савельев – Режим доступа до ресурсу: <http://www.savelev.ru/book/?ch=23>.
6. Военные ЧФ РФ пытались подкупить и переманить украинцев в Бахчисарае [Электронный ресурс] // Українська правда – Режим доступа до ресурсу: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/03/17/7019333>.
7. Україно-Кримсько-татарський канал АТР припинив мовлення [Электронный ресурс] // BBC – Режим доступа до ресурсу: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150401_crimea_atr_stop_translation_hk.
8. Березовская А. Мы победили фашизм в 1945, победим и в 2014 [Электронный ресурс] // А. Березовская // Блоги Корреспондент – Режим доступа до ресурсу: <http://blogs.korrespondent.net/blog/politics/3360709/>.
9. Бетехтин А. Златоустовские оружейники делают нужное дело, победили фашизм в 1945-м, победим и в 2015-м [Электронный ресурс] // Режим доступа до ресурсу: <http://uralpress.ru/news/2015/02/05/aleksey-betehtin-zlatoustovskie-oruzheyniki-delayut-nuzhnoe-delo-pobedili-fashizm-v>.
10. Вещание украинских телеканалов в Крыму прекращено [Электронный ресурс] // Интерфакс-Україна – Режим доступа до ресурсу: <http://interfax.com.ua/news/general/195149.html>.

REFERENCE:

1. Halamba M. Sutnist', vydy ta metody spetsial'nykh informatsiynykh operatsiy [Elektronnyy resurs] / M. Halamba – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2524>.
2. Zalkin S.V. Metodychnyy pidkhyd do vyyavlennya oznak provedennya spetsial'noyi informatsiynoyi operatsiyi / S.V. Zalkin, S.O. Sidchenko, K.I. Khudarkovs'kyu // Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho universytetu Povitryanykh syl. - 2012. - Vyp. 2. - S. 89-92. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ZKhUPS_2012_2_21.pdf.
3. GlosarijRu. Onlajn Slovar' [Elektronnij resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.glossary.ru/cgi->
4. Vojna i Mir. Onlajn slovar' [Elektronnij resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://voina-i-mir.ru/article/109>.
5. Savel'ev A. Politicheskaja mifologija [Elektronnij resurs] / A. Savel'ev – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.savelev.ru/book/?ch=23>.
6. Voennye ChF RF pytalys' podkupit' i peremanit' ukraincev v Bahchisarae [Elektronnij resurs] // Ukraïns'ka pravda – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/03/17/7019333>.
7. Ukrai'no-Kryms'ko-tatars'kyj kanal ATR pryputyv movlennja [Elektronnyj resurs] // BBC – Rezhym dostupu do resursu: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150401_crimea_atr_stop_translation_hk.
8. Berezovskaja A. My pobedili fashizm v 1945, pobedim i v 2014 [Elektronnij resurs] // A. Berezovskaja // Blogi Korrespondent – Rezhym dostupu do resursu: <http://blogs.korrespondent.net/blog/politics/3360709/>.
9. Betehtin A. Zlatoustovskie oruzhejniki delajut nuzhnoe delo, pobedili fashizm v 1945-m, pobedim i v 2015-m [Elektronnij resurs] // Rezhym dostupu do resursu: <http://uralpress.ru/news/2015/02/05/aleksey-betehtin-zlatoustovskie-oruzheyniki-delayut-nuzhnoe-delo-pobedili-fashizm-v>.
10. Veshhanie ukrainskih telekanalov v Krymu prekrashheno [Elektronnij resurs] // Interfaks-Ukraïna – Rezhym dostupu do resursu: <http://interfax.com.ua/news/general/195149.html>.

Рецензент: Остроухов В.В., д.філос.н., проф., завідувач кафедри НА СБ України

д.пед.н., доц. Артемов В.Ю., к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.И.

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ОПЕРАЦИЙ В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯ ВЕДЕНИЯ ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ

Начиная с конца февраля 2014 года Российская Федерация (РФ) перешла от тактики скрытой подрывной деятельности к открытой гибридной войне и развернула сепаратистское и террористическое движение на востоке Украины. Учитывая необходимость ответа на агрессивную политику руководителей РФ, невозможность симметричного ответа со стороны

Украины, кризисную ситуацию в экономике РФ, следует перейти к тактике асимметричных ответов на агрессии северо-восточного соседа, которые будут направлены на демотивацию населения, чиновников и вооруженных сил РФ к продолжению боевых действий на востоке Украины. Учитывая большую разницу в техническом и материальном вооружении сторон наиболее адекватным вариантом асимметричного ответа на гибридную войну с РФ является проведение специальных информационных операций.

Ключевые слова: специальные информационные операции, гибридная война.

Prof. Artemov V.Y., Ph.D., Lytvynenko N.I.

THE FEATURES OF THE SPECIAL INFORMATION OPERATIONS IN UKRAINE IN THE HYBRID WAR CONDITIONS

Since the end of February 2014 the Russian Federation (RF) has moved from covert subversion tactics to the open hybrid war and launched a separatist and terrorist movement in eastern Ukraine. Given the need for a response to the aggressive policy of the Russian leaders, the impossibility of symmetrical response from the Ukraine, the crisis situation in the Russian economy, should go to the tactics of asymmetric responses to aggression of the north-eastern neighbour, which will be used to demotivation of the population, officials and the Russian Armed Forces to continue fighting in the east of Ukraine. Given the large difference in the technical and material side arms the most appropriate one for an asymmetric response to the hybrid war with Russia is holding special information operations.

Keywords: the special information operations, the hybrid war.